

واکاوی ملاک‌های احتمالاتی در استنتاج بهترین تبیین

سیدمحمد مهدی اعتمادالاسلامی بختیاری*

میرسعید موسوی کریمی**

چکیده

طبق رویکرد رایج به استنتاج بهترین تبیین (IBE)، فرضیه‌ای که بهترین تبیین را برای پدیده‌های دردست بررسی ارائه می‌دهد احتمالاً صادق است. یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌روی این نحوه استدلال «ایراد ولتر» است. مطابق این اشکال، دلیلی نداریم که ملاک‌های انتخاب بهترین تبیین، موسوم به مزیت‌های تبیین‌گر، محتمل‌ترین تبیین (یعنی تبیینی که، در مقایسه با دیگر تبیین‌های رقیب، احتمال صدق بیش‌تری دارد) را به‌دست دهند. هدف اصلی این نوشتار واکاوی ملاک‌های احتمالاتی مرتبط با IBE در مواجهه با ایراد ولتر است. به‌بیان دقیق‌تر، در پی یافتن پاسخ این پرسشیم که، چنان‌چه ضابطه‌های احتمالاتی ارائه‌شده برای ارزیابی فرضیه‌های تبیین‌گر ملاک انتخاب بهترین تبیین قرار گیرند، آیا این اطمینان وجود خواهد داشت که محتمل‌ترین تبیین به‌دست آید؟ به‌این‌منظور، ملاک‌های احتمالاتی مرتبط با IBE را در سه دسته ملاک‌های معطوف به قضیه بیز، ملاک‌های معطوف به نظریه تأیید، و ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر بررسی می‌کنیم. این واکاوی نشان می‌دهد که هیچ‌یک از ضابطه‌های ارائه‌شده از پس تحدید بهترین تبیین، به‌گونه‌ای که محتمل‌ترین تبیین را به‌دست دهد، بر نمی‌آیند.

کلیدواژه‌ها: استنتاج بهترین تبیین، تبیین، احتمال، بیز، تأیید، مزیت‌های تبیین‌گر.

۱. مقدمه

طبق رویکرد رایج به استنتاج بهترین تبیین (IBE)، این نحوه استدلال چنین صورت‌بندی می‌شود:

* دکترای فلسفه علم و فناوری، دانشگاه صنعتی شریف (نویسنده مسئول)، eatemad.sharif@gmail.com

** دانشیار گروه فلسفه، دانشگاه مفید قم، mirsaeid@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۸/۰۱

F مجموعه‌ای از امور واقع (facts) است؛

فرضیه H، F را تبیین می‌کند؛

هیچ فرضیه در دسترس دیگری نمی‌تواند F را به‌خوبی H تبیین کند؛

بنابراین، H احتمالاً صادق است.

چنان‌که آشکار است، این شیوه استدلال دو گام اساسی دارد: یکی انتخاب بهترین فرضیه تبیین‌گر (یا به‌اختصار، بهترین تبیین) از میان فرضیه‌های تبیین‌گر رقیب؛ و دیگر، معرفی بهترین تبیین به‌منزله تبیینی که، در مقایسه با دیگر تبیین‌های رقیب، احتمال صدق بیشتری دارد؛ یعنی محتمل‌ترین تبیین. البته، مراد فیلسوفان از این‌که «بهترین تبیین احتمالاً صادق است» با هم متفاوت است. برخی از آن‌ها «احتمال» را به‌معنایی غیرفنی به‌کار می‌گیرند. برای نمونه، هنگامی که سیلوس از احتمال صدق بهترین تبیین در IBE سخن می‌گوید، تصریح می‌کند که لفظ «احتمالاً» متضمن هیچ تفسیر خاصی از احتمالات نیست، بلکه صرفاً بدین معناست که نتیجه به‌شکل قیاسی (deductive) از دل مقدمات بیرون نمی‌آید (Psillos 2002: 614, fn. 17). از سوی دیگر، مراد از «احتمال» صدق بهترین تبیین رویکرد رایجی است که بنابر آن «این قاعده [IBE] هم‌چنان می‌تواند اعتمادپذیر (reliable) باشد؛ به این معنا که از مقدمات صادق اغلب به نتیجه صادق می‌رسد» (Douven 2002: 355). به بیان دقیق‌تر، نتیجه IBE به احتمال زیاد صادق است. اگر این باور صحیح باشد، می‌توانیم بگوییم که IBE منتهی به صدق (truth-conducive) می‌شود. بنابر خوانش محدودتری از رویکرد اخیر، چنان‌چه نتوانیم از اعتمادپذیری این نحوه استدلال دفاع کنیم، دست‌کم می‌توانیم بگوییم که همواره بهترین تبیین از دیگر تبیین‌های در دسترس (ارزیابی شده) احتمال صدق بالاتری دارد. بدین ترتیب، با دو رویکرد به IBE روبه‌رویم که هر کدام به‌نحوی ادعای صدق باورهایی را دارند که از طریق این استدلال به‌دست آمده‌اند. تفاوت اساسی این دو خوانش در آن است که یکی احتمال صدق بهترین تبیین را به‌طور مطلق بالا می‌داند، اما دیگری فقط می‌گوید احتمال صدق بهترین تبیین از دیگر تبیین‌های در دسترس بیشتر است.

روشن است که هر دو خوانش اخیر بر این باورند که آنچه بهترین تبیین را به‌دست می‌دهد انتخاب محتمل‌ترین تبیین را در پی دارد. یکی از مهم‌ترین چالش‌های IBE مربوط به همین پیش‌فرض است. مطابق اشکال واردشده، دلیلی نداریم که ملاک‌های انتخاب بهترین تبیین، موسوم به مزیت‌های تبیین‌گر (explanatory virtues)، محتمل‌ترین

تبیین را به دست دهند.^۱ این چالش را لیپتون (Lipton 2004: 70) «ایراد ولتر»^۲ و واکر (Walker 2012: 66) «ایراد صدق» (truth objection) نامیده است. هدف اصلی این نوشتار واکاوی ملاک‌های احتمالاتی مرتبط با IBE در مواجهه با ایراد ولتر است. به بیان دقیق‌تر، در پی یافتن پاسخ این پرسشیم که، چنانچه ضابطه‌های احتمالاتی ارائه شده برای ارزیابی فرضیه‌های تبیین‌گر ملاک انتخاب بهترین تبیین قرار گیرند، آیا این اطمینان وجود خواهد داشت که محتمل‌ترین تبیین به دست آید؟ به این منظور، ملاک‌های احتمالاتی مرتبط با IBE را در سه دسته ملاک‌های معطوف به قضیه بیز (بخش ۲)، ملاک‌های معطوف به نظریه تأیید (بخش ۳) و ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر (بخش ۴) بررسی می‌کنیم.^۳ این واکاوی نشان می‌دهد که هیچ‌یک از ضابطه‌های ارائه شده از پس تحدید بهترین تبیین (به گونه‌ای که محتمل‌ترین تبیین را به دست دهد) بر نمی‌آیند.^۴

۲. ملاک‌های معطوف به قضیه بیز

طبق قضیه بیز، اگر $P(H)$ احتمال پیشینی (prior) فرضیه H ، $P(E|H)$ احتمال E در پرتو H (یا، به تعبیر بیزگرایان، قریب‌الوقوعی (likelihood) E در پرتو H)، و $P(E)$ احتمال مربوط به شاهد (evidence) باشد، احتمال پسینی (posterior) H در پرتو E از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$P(H|E) = \frac{P(E|H)P(H)}{P(E)}$$

در نگاه نخست به نظر می‌رسد که می‌توان بهترین فرضیه تبیین‌گر را فرضیه‌ای دانست که از احتمال پسینی بیش‌تری برخوردار است. به بیان دیگر، می‌توانیم محتمل‌ترین تبیین (most probable explanation) را بهترین بدانیم. این رویکرد را به پیروی از گلس (Glass 2007) MPE می‌نامیم. MPE رویکردی رایج در حوزه هوش مصنوعی (artificial intelligence) است.^۵ با این‌همه، گلس (ibid.: 279-280) به دو دلیل MPE را نادرست می‌داند. طبق دلیل نخست، فرضیه، در چهارچوب MPE، می‌تواند به‌مثابه بهترین تبیین انتخاب شود، اگرچه، در پرتو آن فرضیه، شواهد مربوط از احتمال بسیار کمی برخوردار باشند. برای مثال، در موارد بسیاری که فرضیه تبیین‌گر از احتمال شاهد می‌کاهد، یعنی $P(E|H) < P(E)$ ، براساس MPE، فرضیه یادشده بهترین فرضیه معرفی می‌شود، زیرا از احتمال پیشینی بالایی برخوردار است. دلیل دوم گلس آن است که اگر از ابتدا محتمل‌ترین تبیین را بهترین تبیین تعریف کنیم، IBE جذابیت خود را از دست می‌دهد و استنتاجی

پیش‌پافتاده خواهد شد. این استدلال گلس رویکرد بسیاری از مدافعان و نظریه‌پردازان مشهور IBE، در صدر آن‌ها لیپتون، است. او با تمایز نهادن میان مطلوب‌ترین تبیین (loveliest explanation)، یعنی تبیینی که بیش‌ترین فهم را در پی دارد، و محتمل‌ترین تبیین (likeliest explanation) به دنبال آن بود تا نشان دهد که «مطلوب بودن (loveliness) راه‌نمای (guide) محتمل بودن (likeliest) است» (Lipton 2001: 94). باین‌حال، لیپتون تصریح می‌کند که نشان‌دن محتمل‌ترین تبیین به‌جای بهترین تبیین مصادره به مطلوب است:

ترجیح محتمل بودن استنتاج بهترین تبیین را پیش‌پافتاده خواهد کرد. ما به دنبال مدلی از استنتاج استقرایی [یعنی استنتاج غیرقیاسی] هستیم که توصیف کند چه اصولی را برای داوری درباره این که یک استنتاج از دیگری محتمل‌تر است به‌کار گیریم. بدین ترتیب، این سخن که ما محتمل‌ترین تبیین را استنتاج می‌کنیم سودمند نیست. به بیان دیگر، ما می‌خواهیم تبیینمان از استنتاج نشانه‌های محتمل بودن را به دست دهد؛ یعنی مشخصه‌هایی از استدلال که ما را به این می‌رساند که بگوییم مقدمات نتیجه را محتمل می‌کنند. [از این رو،] مدل استنتاج محتمل‌ترین تبیین مصادره به مطلوب است (Lipton 2004: 60).

سیلوس نیز، با بیانی نزدیک به سخن لیپتون، استدلال می‌کند که اگر محتمل‌ترین تبیین را بهترین تبیین تعریف کنیم، «IBE تمام جذابیت خود را از دست خواهد داد» (Psillos 2002: 617). بدین ترتیب، با وجود این که تبیین بهتر باید از احتمال پسینی بیش‌تری برخوردار باشد، نمی‌توان تبیین بهتر را «تبیینی که احتمال پسینی بیش‌تری دارد» تعریف کرد.

باتوجه به دلایلی که در وازنش MPE بیان کردیم، شاید به‌نظر برسد که مؤلفه‌های سازنده احتمال پسینی (که عبارت‌اند از احتمال شاهد (P(E))، احتمال پیشینی فرضیه تبیین‌گر (P(H))، و قریب‌الوقوعی شاهد درپرتو فرضیه تبیین‌گر (P(E|H)) بتوانند بهترین فرضیه تبیین‌گر را مشخص کنند. از میان این‌ها، P(E) مستقل از فرضیه تبیین‌گر (H) است و بدین ترتیب نمی‌تواند شاخص تحدید بهترین فرضیه تبیین‌گر باشد. افزون‌براین، از آن‌جاکه رقابت میان فرضیه‌های تبیین‌گر برسر شاهد (شواهد) یک‌سان درمی‌گیرد، P(E) در میان فرضیه‌های تبیین‌گر رقیب یک‌سان است. از سوی دیگر، P(H) نیز نمی‌تواند تعیین‌کننده بهترین فرضیه تبیین‌گر باشد، زیرا اولاً مستقل از شاهدهی (E) است که رقابت برسر آن در گرفته است و ثانیاً ممکن است فرضیه‌ای در مقایسه با فرضیه‌های رقیب از احتمال

پیشینی بالاتری برخوردار باشد، اما، به دلیل قریب‌الوقوعی اندک شاهد درپرتو آن، احتمال پسینی پایین‌تری را به دست آورد. شاید قریب‌الوقوعی بالاتر شاهد درپرتو یک فرضیه در مقایسه با فرضیه‌های رقیب، یا، به تعبیر گلس (278: 2007)، قریب‌الوقوعی بیشینه (the maximum likelihood) (ML)، به دلیل این که ربط و نسبت میان فرضیه تبیین‌گر و شاهد را در بردارد، ملاکی مناسب برای تبیین بهتر به نظر آید. اما ML نیز نمی‌تواند بهترین فرضیه تبیین‌گر را مشخص کند، زیرا چه بسا فرضیه یادشده، به دلیل احتمال پیشینی اندک، احتمال پسینی پایین‌تری را به خود اختصاص دهد.

بنابر آن چه بیان کردیم، هیچ‌یک از مؤلفه‌های سازنده احتمال پسینی به‌تنهایی نمی‌توانند بهترین تبیین را مشخص کنند. با وجود این، به نظر می‌رسد که احتمال پیشینی بالاتر فرضیه، هم‌راه با قریب‌الوقوعی بالاتر شاهد درپرتو آن فرضیه در مقایسه با فرضیه‌های رقیب، می‌تواند تحدیدی مناسب برای بهترین تبیین فراهم آورد. بر این اساس، فرضیه H_1 در مقایسه با فرضیه H_2 ، تبیین بهتری به دست می‌دهد، اگر و تنها اگر $P(H_1) > P(H_2)$ و $P(E|H_1) > P(E|H_2)$ (Van Fraassen 1980: 22) این ملاک را برای بهترین تبیین مناسب می‌داند. چچوسکا و هلپرن (Chajewska and Halpern 1997) نیز چنین ملاکی را پیشنهاد کرده‌اند. این رویکرد را گلس (281: 2007) رویکرد بیزگرای محافظه‌کار (conservative Bayesian approach) (CB) نامیده است. او وجه تسمیه این نام‌گذاری را محدودیت ملاک یادشده در رتبه‌بندی کامل (total ordering) تبیین‌ها می‌داند: در مواردی که احتمال پیشینی بهترین فرضیه تبیین‌گر از فرضیه‌های رقیب بیش‌تر است اما قریب‌الوقوعی شاهد درپرتو آن کم‌تر از فرضیه‌های رقیب است، و نیز در وضعیت‌هایی که قریب‌الوقوعی شاهد درپرتو بهترین فرضیه تبیین‌گر بیش‌تر از فرضیه‌های رقیب است اما احتمال پیشینی آن کم‌تر از فرضیه‌های رقیب است، CB کارایی ندارد.

در نظر گلس (ibid.)، هر ملاکی که برای بهترین تبیین ارائه می‌شود باید بتواند هر دو ملاک ML و MPE را، در وضعیت‌هایی که نتیجه‌های یک‌سان دارند، برآورده کند. بر این اساس، او «شرط رتبه‌بندی تبیین» (explanation ranking condition) را پیشنهاد می‌کند. این شرط را به اختصار ERC می‌نامیم. گلس معتقد است که ERC نارسایی‌های CB را ندارد و می‌تواند تبیین بهتر را مشخص کند. شرط یادشده از این قرار است:

برای دو تبیین H_1 و H_2 ، از شاهد E ، اگر $P(E|H_1) > P(E|H_2)$ و $P(H_1|E) > P(H_2|E)$ ، آن‌گاه H_1 در مقایسه با H_2 تبیین بهتری از E است (ibid.: 282).

از آنجاکه احتمال پسینی برحسب احتمال پیشینی، قریب الوقوعی، و احتمال شاهد معین می‌شود، و نیز احتمال شاهد درمیان فرضیه‌های تبیین‌گر رقیب یکسان است، ERC را می‌توان چنین بازنویسی کرد: برای دو فرضیه H_1 و H_2 که شاهد E را تبیین می‌کنند، اگر $P(E|H_1) > P(E|H_2)$ و $P(E|H_1).P(H_1) > P(E|H_2).P(H_2)$ آن‌گاه H_1 در مقایسه با H_2 تبیین بهتری از E است. اما در این صورت، در وضعیت‌هایی که $P(E|H_1) \leq P(E|H_2)$ ، اما، به دلیل بزرگی $P(H_1)$ نسبت به $P(H_2)$ ، داریم $P(E|H_1).P(H_1) > P(E|H_2).P(H_2)$ ، ERC برآورده نمی‌شود. از این رو، اگرچه ERC نارسایی‌های CB را ندارد، موارد بسیاری از انتخاب بهترین تبیین را در برنمی‌گیرد. بدین ترتیب، هیچ‌یک از MPE، ML، CB، و ERC نمی‌توانند بهترین تبیین را تحدید کنند.

۳. ملاک‌های معطوف به نظریه تأیید

یکی دیگر از رویکردهای احتمالاتی که شاید بتواند ابزاری برای ارزیابی فرضیه‌های تبیین‌گر به‌دست دهد ملاک‌های احتمالاتی ارائه شده برای سنجش میزان تأییدی است که شواهد برای فرضیه‌ای به‌دست می‌دهند. مطابق نظریه تأیید (confirmation theory)، هر ملاکی مانند c که برای تأیید فرضیه H توسط شاهد E ارائه می‌شود باید شرط زیر را برآورده کند:

$$c(H, E) = \begin{cases} > 0, & \text{if } P(H|E) > P(H) \\ = 0, & \text{if } P(H|E) = P(H) \\ < 0, & \text{if } P(H|E) < P(H) \end{cases}$$

این شرط را شرط ملاک تأیید می‌نامیم. در عبارت بالا، P یک توزیع احتمالاتی (a probability distribution) است. در صورتی که $c(H, E) > 0$ باشد، می‌گوییم E ، H را تأیید می‌کند (confirms). در حالت $c(H, E) < 0$ ، می‌گوییم E ، H را نقض می‌کند (disconfirms). چنانچه $c(H, E) = 0$ باشد، می‌گوییم E نسبت به H خنثی (neutral) است. تاکنون ملاک‌های گوناگونی برای تأیید فرضیه‌ها ارائه شده‌اند که همگی شرط بیان شده را برآورده می‌کنند. مشهورترین این ملاک‌ها از این قرارند:

$$d(H, E) = P(H|E) - P(H)$$

$$s(H, E) = P(H|E) - P(H|\sim E)$$

$$r(H, E) = \log\left(\frac{P(H|E)}{P(H)}\right)$$

$$\tau(H, E) = P(H \& E) - P(H).P(E)$$

$$l(H, E) = \log\left(\frac{P(E|H)}{P(E|\sim H)}\right)$$

$$ld(H, E) = P(E|H) - P(E|\sim H)$$

$$cf(H, E) = \begin{cases} \frac{P(H|E) - P(H)}{1 - P(H)}, & \text{if } P(H|E) > P(H) \\ \frac{P(H|E) - P(H)}{P(H)}, & \text{if } P(H|E) < P(H) \end{cases}$$

فیلسوفان علم تلاش کرده‌اند تا ملاکی برای تأیید فرضیه‌ها ارائه دهند که نارسایی‌های ملاک‌های پیش‌تر عرضه‌شده را نداشته باشد. تنوع ملاک‌های بیان‌شده نتیجه این اهتمام است. ^۶ با این حال، هدف این بخش بررسی نظریه تأیید و ملاک‌های مربوط به آن نیست. ما تنها می‌خواهیم بدانیم که آیا انتخاب بهترین تبیین براساس ملاک‌های بیان‌شده محتمل‌ترین تبیین را به‌دست خواهد داد یا خیر. به‌سخن دیگر، آیا می‌توان گفت که فرضیه‌ای که از درجه تأیید بیش‌تری برخوردار است فرضیه محتمل‌تر خواهد بود؟

از میان ملاک‌های بیان‌شده، گلس (2012) سه ملاک d ، τ و l را در نسبت با MPE بررسی کرده است. از نظر او، از آن‌جا که طبق قضیه بیز داریم $\frac{P(H|E)}{P(H)} = \frac{P(E|H)}{P(E)}$ ، ملاک τ چیزی بیش از ملاک ML که در بخش قبل بیان شد به‌دست نمی‌دهد (ibid.: 417). او هم‌چنین، با استناد به پیمایش‌های آماری که از طریق شبیه‌سازی‌های رایانه‌ای (computer simulations) به‌دست آورده است، میزان انحراف دو ملاک d و l از MPE را به‌خوبی نشان می‌دهد.

جدا از شیوه ارزیابی گلس، می‌توان نشان داد که ملاک‌های بیان‌شده لزوماً محتمل‌ترین تبیین را به‌دست نمی‌دهند. برای نمونه، فرض می‌کنیم که ملاک τ بهترین تبیین را معین می‌کند. هم‌چنین، فرض می‌کنیم که نتیجه ارزیابی دو فرضیه رقیب H_1 و H_2 براساس ملاک τ از این قرار باشد: $\tau(H_1, E) > \tau(H_2, E)$. در این صورت، بنا بر تعریف τ ، خواهیم داشت: $P(H_1|E) - P(H_1) > P(H_2|E) - P(H_2)$. با قراردادن $P(H_1|E) \cdot P(E) > P(H_2|E) \cdot P(E)$ به جای $P(H_1 \& E)$ و نیز $P(H_2|E) \cdot P(E)$ به جای $P(H_2 \& E)$ در این نامساوی، به $P(H_1|E) - P(H_1) > P(H_2|E) - P(H_2)$ می‌رسیم. ^۷ با این حال، از نامساوی اخیر نمی‌توان $P(H_1|E) > P(H_2|E)$ را نتیجه گرفت. دلیل این سخن وضعیت‌هایی است که، هرچند در آن‌ها داریم $P(H_1|E) < P(H_2|E)$ ، اما $P(H_1) > P(H_2)$ در مقایسه با $P(H_2)$ به‌اندازه‌ای کوچک است که $P(H_1|E) - P(H_1)$ از $P(H_2|E) - P(H_2)$ بزرگ‌تر می‌شود.

استدلال اخیر را با اندکی تغییر می‌توان برای دیگر ملاک‌های تأیید نیز به‌کار بست. با این حال، به‌نظر می‌رسد که نارسایی اساسی ملاک‌های تأیید در تحدید بهترین تبیین (به‌نحوی که محتمل‌ترین تبیین را به‌دست دهند) در جای دیگری است. به‌بیان دقیق‌تر، محدودیت ملاک‌های تأیید در تحدید بهترین تبیین در شرط ملاک تأیید است. طبق این

شرط، اگر $P(H|E) > P(H)$ ، آن‌گاه $c(H,E) > 0$ و چنان‌چه $P(H|E) < P(H)$ ، داریم $c(H,E) < 0$. اما در این صورت با وضعیت‌هایی روبه‌رو می‌شویم که در آن‌ها فرضیه‌ای که در مقایسه با فرضیه رقیب از درجه تأیید بیش‌تری برخوردار است احتمال پسینی کم‌تری را به خود اختصاص می‌دهد. برای مثال، دو فرضیه رقیب H_1 و H_2 را با شرایط زیر در نظر می‌گیریم:

$$\text{الف) } P(H_1|E) = P(H_1)$$

$$\text{ب) } P(H_2|E) > P(H_2)$$

$$\text{ج) } P(H_1|E) > P(H_2|E)$$

اگر c یک ملاک تأیید باشد، طبق الف) داریم $c(H_1,E) = 0$. هم‌چنین، طبق ب) داریم $c(H_2,E) > c(H_1,E)$. بنابراین، این درحالی است که طبق ج) $P(H_1|E) > P(H_2|E)$. بدین ترتیب، اگر تبیین بهتر به معنای درجه تأیید بیش‌تر باشد، دلیلی نداریم که تبیین بهتر تبیین محتمل‌تر باشد.

۴. ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر

برخی از فیلسوفان تلاش کرده‌اند تا مزیت‌های تبیین‌گر را در قالب ضابطه‌های (یا تابع‌های) (functions) احتمالاتی صورت‌بندی کنند. تا آن‌جا که نگارندگان آگاهی دارند، این تلاش‌ها معطوف به دو مزیت تبیین‌گر انسجام (coherence) و وحدت‌بخشی (unification) و نیز توان تبیینی (explanatory power) فرضیه‌های تبیین‌گر بوده‌اند.^۱ چنان‌چه قرار باشد فرضیه‌های تبیین‌گر در چهارچوب این ضابطه‌ها ارزیابی شوند، باید دو مطلوب برآورده شود: نخست این‌که ضابطه‌های یادشده از پس آن مزیت تبیین‌گری که ادعای آن را دارند برآیند؛ دیگر این‌که، در وضعیت‌هایی که مبنای انتخاب بهترین تبیین قرار می‌گیرند، محتمل‌ترین تبیین را به‌دست دهند. براین‌اساس، رویکردهای بیان‌شده را ذیل سه عنوان «رویکرد احتمالاتی به انسجام»، «رویکرد احتمالاتی به وحدت‌بخشی»، و «رویکرد احتمالاتی به توان تبیینی» بررسی می‌کنیم.

۱.۴ رویکرد احتمالاتی به انسجام

یکی از ملاک‌های احتمالاتی ارائه‌شده برای سنجش میزان انسجام ضابطه شوچنجی (Shogenji 1999) است. طبق این ملاک، که با SC از آن یاد می‌کنیم، انسجام میان فرضیه تبیین‌گر و شاهد آن از رابطه زیر به‌دست می‌آید:

$$\frac{P(H\&E)}{P(H)P(E)}$$

با به‌کارگیری اصل $P(E|H) = \frac{P(E\&H)}{P(H)}$ از اصل‌های موضوع احتمال و جای‌گذاری در رابطه بالا داریم:

$$\frac{P(H\&E)}{P(H)P(E)} = \frac{P(E|H)P(H)}{P(H)P(E)} = \frac{P(E|H)}{P(E)}$$

از آن‌جاکه $P(E)$ برای فرضیه‌های تبیین‌گر رقیب یک‌سان است، هنگام ارزیابی این فرضیه‌ها براساس رابطه به‌دست‌آمده، تنها قریب‌الوقوعی شاهد درپرتو فرضیه تبیین‌گر تعیین‌کننده خواهد بود و بدین ترتیب SC به ML (که نارسایی آن در بخش ۳ مشخص شد) فروکاسته می‌شود.

فیتلسون (Fitelson 2003) انسجام میان فرضیه تبیین‌گر و شاهد آن را چنین صورت‌بندی کرده است:

$$\frac{P(E|H) - P(E|\sim H)}{2(P(E|H) + P(E|\sim H))} + \frac{P(H|E) - P(H|\sim E)}{2(P(H|E) + P(H|\sim E))}$$

گلّس (2002, 2007) معتقد است که میزان انسجام فرضیه تبیین‌گر و شاهد از رابطه زیر به‌دست می‌آید:

$$\frac{P(H\&E)}{P(H)P(E)} = \left[\frac{1}{P(H|E)} + \frac{1}{P(E|H)} - 1 \right]^{-1}$$

ویلر (Wheeler 2009) نیز این ملاک را برای سنجش انسجام پیشنهاد کرده است:

$$\frac{P(E_1\&E_2|H)/P(E_1|H)P(E_2|H)}{P(E_1\&E_2)/P(E_1)P(E_2)}$$

ملاک‌های انسجام فیتلسون، گلّس، و ویلر را به‌ترتیب با FC، GC، و WHC نمایش می‌دهیم.

گلیمور (Glymour 2015: 593-595) معتقد است که هیچ‌یک از FC، GC، و WHC نمی‌توانند میزان انسجام بسیاری از نظریه‌های علمی گذشته را مشخص کنند، زیرا انسجام این نظریه‌ها در چهارچوب ملاک‌های یادشده یا نفی می‌شوند یا تعریف‌نشده باقی می‌مانند. توضیح این‌که، در تاریخ علم، نظریه‌های بسیاری وجود دارند که امروز می‌دانیم کاذب‌اند، اما هم‌چنان می‌توانند بسیاری از پدیده‌ها را تبیین کنند. مدافعان IBE

این نظریه‌ها را تبیین‌گر می‌دانند. برای مثال، لیپتون (2004: 60) می‌گوید که، اگرچه با ظهور نسبیت خاص و داده‌های مؤید آن از احتمال صدق مکانیک نیوتونی کاسته شد، این نظریه هم‌چنان داده‌های قدیمی را به خوبی گذشته تبیین می‌کند. برای نمونه، ما می‌دانیم که نظریه نیوتون، با آن‌که براساس دانش امروز کاذب است، هم‌چنان می‌تواند مدار سیاره‌ها و قوانین کپلر را تبیین کند. با وجود تبیین‌گری این دست نظریه‌ها، انسجام آن‌ها در چهارچوب FC و WHC تعریف نشده و، طبق GC، صفر است؛ از آن‌جاکه این نظریه‌ها کاذب‌اند و احتمال فرضیه‌های کاذب در هر شرایطی صفر است، در FC مخرج کسر دوم صفر می‌شود و در نتیجه، این ملاک تعریف نشده می‌شود. در WHC نیز صورت کسر، خود، کسری است که صورت و مخرجش احتمال‌های مشروط به فرضیه تبیین‌گرند که به دلیل کذب این فرضیه (و در نتیجه، صفر بودن احتمال آن) تعریف نشده‌اند. بدین ترتیب، WHC نیز تعریف نشده است. هم‌چنین، اگر فرضیه‌ای کاذب باشد، احتمال عطف آن با هر گزاره دیگر صفر است و بدین ترتیب انسجام فرضیه‌های یادشده براساس GC صفر می‌شود.

نکته دیگر این‌که، نتیجه منطقی هیچ فرضیه‌ای نمی‌تواند احتمالی کم‌تر از احتمال خود فرضیه داشته باشد. از این رو، اگر احتمال فرضیه‌ای برابر یک باشد و نیز این فرضیه مستلزم شاهد خود باشد، احتمال شاهد برابر یک خواهد بود. در این صورت، براساس WHC، انسجام همه فرضیه‌هایی که مستلزم شاهد شوند یک‌سان و برابر یک است که خلاف شهود به نظر می‌رسد.

افزون‌براین، گلیمور (2015: 593) FC را غیرواقع‌بینانه (unrealistic) می‌داند. از نظر او، دانشمندان و نظریه‌پردازان آمار و احتمالات نمی‌توانند ارزش $P(H|\sim E)$ و $P(E|\sim H)$ را مشخص کنند. برای نمونه، طبق قضیه بیز برای $P(H|\sim E)$ داریم:

$$P(H|\sim E) = \frac{P(\sim E|H)P(H)}{P(\sim E)} = \frac{P(\sim E|H)P(H)}{P(\sim E|H)P(H) + P(\sim E|\sim H)P(\sim H)}$$

در این صورت، مشخص نیست که چگونه می‌توان احتمال مخرج (و به‌طور مشخص، $P(\sim E|\sim H)$) را تعیین کرد. گلیمور معتقد است که، در مقایسه احتمال‌های پسینی فرضیه‌های رقیب، چون احتمال شاهد حذف می‌شود، ایراد بیان شده ظاهر نمی‌شود، اما در ارزیابی توان تبیینی این فرضیه‌ها در چهارچوب FC، به دلیل حضور احتمال شاهد، این اشکال آشکار می‌شود.

جدا از نقدهای گلیمور، GC مشکل دیگری دارد. اگر این ضابطه ملاک انتخاب بهترین تبیین قرار گیرد، لزوماً محتمل‌ترین تبیین به دست نمی‌آید. برای مثال، دو فرضیه تبیین گر H_1 و H_2 را برای شاهد E در نظر می‌گیریم. هم‌چنین فرض می‌کنیم احتمال‌های تخصیص داده‌شده مرتبط از این قرار باشند: $P(E)=0.3$ ، $P(H_2)=0.2$ ، $P(H_1)=0.1$ ، $P(E|H_1)=0.5$ و $P(E|H_2)=0.3$. روشن است که این تخصیص‌ها اصل‌های موضوع احتمالات را برآورده می‌کنند. اکنون، با به‌کارگیری قضیه بیز، داریم:

$$P(H_1|E) = \frac{P(E|H_1)P(H_1)}{P(E)} = \frac{0.5 \times 0.1}{0.3} = 0.16667$$

$$P(H_2|E) = \frac{P(E|H_2)P(H_2)}{P(E)} = \frac{0.3 \times 0.2}{0.3} = 0.20000$$

بنابراین، H_2 محتمل‌تر از H_1 است. با این حال، GC چنین نتیجه می‌دهد که H_1 منسجم‌تر از H_2 است:

$$\frac{P(H_1 \& E)}{P(H_1 \vee E)} = \left[\frac{1}{P(H_1|E)} + \frac{1}{P(E|H_1)} - 1 \right]^{-1} = \left[\frac{1}{0.16667} + \frac{1}{0.5} - 1 \right]^{-1} = 0.14286$$

$$\frac{P(H_2 \& E)}{P(H_2 \vee E)} = \left[\frac{1}{P(H_2|E)} + \frac{1}{P(E|H_2)} - 1 \right]^{-1} = \left[\frac{1}{0.2} + \frac{1}{0.2} - 1 \right]^{-1} = 0.11111$$

این مثال نمونه‌ای از آن دسته فرضیه‌هایی است که، گرچه انسجام بیش‌تری از فرضیه‌های رقیب دارند، به دلیل احتمال پیشینی کم‌تر، احتمال پسینی کم‌تری را در مقایسه با فرضیه‌های رقیب به دست می‌آورند.

در مجموع، با توجه به فروکاسته شدن SC به ML و نارسایی ML، نقدهای گلیمور دربارهٔ FC، GC، و WHC، و نیز اشکال اخیر در مورد GC، به نظر می‌رسد که هیچ‌یک از SC، FC، GC، و WHC نمی‌توانند ملاکی فراگیر برای سنجش میزان انسجام فرضیه‌های تبیین‌گر باشند.

۲.۴ رویکرد احتمالاتی به وحدت بخشی

یکی از ضابطه‌های احتمالاتی برای سنجش وحدت بخشی فرضیه‌ها ملاک مک‌گرو (McGrew 2003) است که به اختصار با MCU از آن یاد می‌کنیم. از نظر مک‌گرو (ibid.: 562) وحدت بخشی یک فرضیه به میزان بستگی مثبت (positive relevance) شواهد به یک دیگر در پرتو آن فرضیه است. شواهد E_1 ، E_2 ، ...، و E_n در پرتو فرضیه H بستگی مثبت به یک دیگر دارند، اگر و تنها اگر:

$$P(E_1 \& \dots \& E_n | H) > P(E_1 | H) \times \dots \times P(E_n | H)$$

هیچکاک (Hitchcock 2007: 438) نیز این نامساوی را بیان‌گر وحدت‌بخشی فرضیه H در پرتو شواهد E_1, E_2, \dots, E_n می‌داند. بدین ترتیب، اگر E_1, E_2, \dots, E_n شواهدی باشند که دو فرضیه H_1 و H_2 تبیین می‌کنند، H_1 وحدت‌بخش‌تر از H_2 است، اگر داشته باشیم:

$$\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_1)}{P(E_1 | H_1) \times \dots \times P(E_n | H_1)} > \frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_2)}{P(E_1 | H_2) \times \dots \times P(E_n | H_2)}$$

نکته درخور توجه این است که نامساوی بالا مقایسه انسجام فرضیه‌های رقیب را در چهارچوب WHC (که در بخش قبل به آن پرداختیم) بیان می‌کند. بنابراین، اگر شرط بستگی مثبت شواهد به یک‌دیگر در پرتو فرضیه برآورده شود، مقایسه وحدت‌بخشی فرضیه‌ها و انسجام آن‌ها می‌تواند در چهارچوب یک ضابطه انجام شود.

نزد مِرولِد (Myrvold 2003: 411)، وحدت‌بخشی یک فرضیه به اندازه توانایی آن در ایجاد بستگی اطلاعاتی (informational relevance) میان شواهدی است که مستقل از یک‌دیگر به نظر می‌آیند. براین اساس، او توان فرضیه H در وحدت‌بخشی شواهد E_1, E_2, \dots, E_n را برحسب ربط اطلاعاتی (informational relevance) تعریف می‌کند:

$$\begin{aligned} U^{(n)}(E_1, \dots, E_n; H) &= I^{(n)}(E_1, \dots, E_n | H) - I^{(n)}(E_1, \dots, E_n) \\ &= \log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H)}{P(E_1 | H) \times \dots \times P(E_n | H)} \right) - \log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n)}{P(E_1) \times \dots \times P(E_n)} \right) \end{aligned}$$

از نظر مِرولِد، اگر H وحدت‌بخش E_1, E_2, \dots, E_n باشد، داریم: $U^{(n)}(E_1, \dots, E_n; H) > 0$. ملاک وحدت‌بخشی مِرولِد را به اختصار MYU می‌نامیم.

نکته اساسی که شاپباخ (schupbach 2005: 595-597) در مورد این ملاک‌ها بیان می‌کند فروکاسته شدن MYU به MCU است. طبق استدلال شاپباخ، فرض می‌کنیم H_1 فرضیه‌ای وحدت‌بخش برای شواهد E_1, E_2, \dots, E_n باشد و فرضیه H_2 نیز توان وحدت‌بخشی این شواهد را نداشته باشد. در این صورت، برای H_2 داریم:

$$P(E_1 \& \dots \& E_n | H_2) = P(E_1 | H_2) \times \dots \times P(E_n | H_2)$$

با به‌کارگیری MYU برای H_1 و H_2 خواهیم داشت:

واکوی ملاک‌های احتمالاتی در استنتاج بهترین تبیین ۳۷

$$U^{(n)}(E_1, \dots, E_n; H_1) > U^{(n)}(E_1, \dots, E_n; H_2)$$

$$I^{(n)}(E_1, \dots, E_n | H_1) - I^{(n)}(E_1, \dots, E_n) > I^{(n)}(E_1, \dots, E_n | H_2) - I^{(n)}(E_1, \dots, E_n)$$

$$I^{(n)}(E_1, \dots, E_n | H_1) > I^{(n)}(E_1, \dots, E_n | H_2)$$

$$\log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_1)}{P(E_1 | H_1) \times \dots \times P(E_n | H_1)} \right) > \log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_2)}{P(E_1 | H_2) \times \dots \times P(E_n | H_2)} \right)$$

$$\log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_1)}{P(E_1 | H_1) \times \dots \times P(E_n | H_1)} \right) > \log_2(1)$$

$$\log_2 \left(\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_1)}{P(E_1 | H_1) \times \dots \times P(E_n | H_1)} \right) > 0$$

نامساوی اخیر در صورتی برقرار است که داشته باشیم:

$$\frac{P(E_1 \& \dots \& E_n | H_1)}{P(E_1 | H_1) \times \dots \times P(E_n | H_1)} > 1$$

اما این نامساوی بیان‌گر وحدت‌بخشی بر مبنای MCU است. بدین ترتیب، MYU به MCU فروکاسته می‌شود. بر همین قیاس، شاپاخ اثبات می‌کند که، اگر H_1 وحدت‌بخش تر از H_2 باشد، ملاک‌های MCU و MYU هم‌ارز یک‌دیگر عمل می‌کنند.

با وجود توان‌مندی MYU، این ملاک از تیررس نقد فیلسوفان بیرون نمانده است.^۹ لینگ (Lange 2004) بر این باور است که MYU آن‌قدر سهل‌گیر است که پاره‌ای از فرضیه‌های غیروحدت‌بخش را در دامنه فرضیه‌های وحدت‌بخش جای می‌دهد و نیز به‌اندازه‌ای سخت‌گیر است که برخی فرضیه‌های وحدت‌بخش را غیروحدت‌بخش به‌شمار می‌آورد. او با دو مثال، که به ترتیب از فیزیک هسته‌ای و پزشکی اخذ شده‌اند، این دو نارسایی را نشان می‌دهد. در چهارچوب مثال نخست، فرض می‌کنیم سه نحوه واپاشی (decay) ممکن برای نوعی اتم رادیواکتیو از این قرار باشند: شانس گسیل (emit) ذره آلفا ۶۰ درصد، شانس گسیل الکترون ۲۰ درصد، و شانس گسیل پوزیترون ۲۰ درصد است. هم‌چنین، فرض می‌کنیم دو اتم از این نوع در یک بازه زمانی معین، مستقل از یک‌دیگر، واپاشی داشته باشند. اکنون فرضیه h که می‌گوید «دو محصول واپاشی (decay prod) به‌مثابه ذره و پادذره نابود می‌شوند (و بدین ترتیب، علی‌القاعده این دو ذره الکترون و پوزیترون‌اند)» را در نظر می‌گیریم. افزون‌براین، دو فرضیه p و q را به ترتیب با این دو محتوا که «اتم #1 الکترون گسیل می‌کند» و «اتم #2 پوزیترون گسیل می‌کند» فرض می‌گیریم. در این صورت، براساس MYU و با به‌کارگیری چند جای‌گذاری ساده، $U(p,q;h)$ چنین محاسبه می‌شود:

$$\begin{aligned}
 U(p, q; h) &= I(p, q|h) - I(p, q) = \log_2 \left(\frac{P(p \& q|h)}{P(p|h)P(q|h)} \right) - \log_2 \left(\frac{P(p \& q)}{P(p)P(q)} \right) \\
 &= \log_2 \left(\frac{P(q|p \& h)}{P(q|h)} \right) - \log_2 \left(\frac{P(q|p)}{P(q)} \right) \\
 &= \log_2 \left(\frac{1}{0.5} \right) - \log_2 \left(\frac{0.2}{0.2} \right) = 1 - 0 = 1
 \end{aligned}$$

بنابراین، MYU وحدت بخشی بالای h برای p و q را به دست می دهد. با استفاده از آموزه شاپایخ، می توان نظیر این مطلب را برای MCU نشان داد. اما نتیجه حاصل شده خلاف شهود است، زیرا h، به لحاظ تبیینی و هستی شناختی (ontologically)، بر p و q تقدم ندارد و بدین ترتیب نمی تواند وحدت بخش p و q باشد.

مثال دوم لینگ نشان می دهد که فرضیه h می تواند وحدت بخش p و q باشد، در حالی که $U(p, q; h) > 0$ برقرار نیست. طبق این مثال، h، p، و q به ترتیب عبارت اند از «جُونز (Jones) به بیماری لوپوس اریتماتوز سیستماتیک^۱ مبتلاست»، «جُونز پلوریتیس^{۱۱} دارد»، و «جُونز کهیر پروانه ای^{۱۲} دارد». پلوریتیس و کهیر پروانه ای دو نشانه بیماری یاد شده اند. احتمال های مرتبط با این موارد که یک پزشک تخصیص داده است از این قرارند: $P(q) = 0.050$, $P(p) = 0.055$, $P(h|p \& q) = 0.700$, $P(h|q) = 0.455$, $P(h|p) = 0.318$, $P(q|h) = 0.650$, $P(p|h) = 0.500$, $P(h) = 0.035$ در این صورت، نتیجه می شود $P(p|q) = 0.325$ و $P(q|p) = 0.297$. بدین ترتیب، از آن جاکه $P(p|q) > P(p)$ و $P(q|p) > P(q)$ ، p و q دو وضعیت وابسته به هم محسوب می شوند، شهودی که در پس این وابستگی قرار دارد این است که دو نشانه یاد شده نتیجه یک بیماری اند. از این رو، فرض وجود این بیماری که علت مشترک (common cause) این دو نشانه است باید وحدت بخش آن ها باشد. باین حال، MYU خلاف این را نشان می دهد: از آن جاکه $P(p|q \& h) = P(p|h) = 0.500$ و در نتیجه $P(q|p \& h) = P(q|h) = 0.650$ ، داریم:

$$\begin{aligned}
 U(p, q; h) &= I(p, q|h) - I(p, q) = \log_2 \left(\frac{P(p \& q|h)}{P(p|h)P(q|h)} \right) - \log_2 \left(\frac{P(p \& q)}{P(p)P(q)} \right) \\
 &= \log_2 \left(\frac{P(q|p \& h)}{P(q|h)} \right) - \log_2 \left(\frac{P(q|p)}{P(q)} \right) \\
 &= \log_2(1) - \log_2 \left(\frac{0.297}{0.050} \right) \\
 &= -\log_2(5.94) \approx -2.57
 \end{aligned}$$

شاپایخ (2005) هر دو استدلال لینگ را وامی‌زند. استدلال او در مورد مثال نخست لینگ این است که لزومی ندارد فرضیه تبیین‌گر بر پدیده نیازمند تبیین تقدم هستی‌شناختی داشته باشد. برای مثال، هنگامی که شماری میهمان برای صرف یک شکلاتی در منزل میزبان گرد می‌آیند، پخت کیک حضور پیش‌تر آنان در منزل میزبان را تبیین می‌کند؛ اگرچه کیک پس از حضور میهمانان طبخ شده است و بر آن تقدم هستی‌شناختی ندارد. افزون‌براین، شاپایخ معتقد است وحدت‌بخشی یکی از مزیت‌های تبیین‌گر است و چه‌بسا یک فرضیه وحدت‌بخش، به دلیل فقدان دیگر مزیت‌های تبیین‌گر، فرضیه تبیین‌گر نباشد.

استدلال نخست شاپایخ صحیح است، اما استدلال دوم او نادرست به نظر می‌رسد. توضیح این‌که، شاپایخ، به‌پشتوانه فقدان دیگر مزیت‌های تبیین‌گر، خاصیت تبیین‌گری وحدت‌بخشی را نادیده می‌گیرد و بدین ترتیب وحدت‌بخشی بدون تبیین‌گری را پیش می‌کشد. ما می‌پذیریم که فقدان برخی مزیت‌های تبیین‌گر ممکن است مانع ارزیابی کامل میزان تبیین‌گری یک فرضیه و در نتیجه مانع انتخاب بهترین تبیین شود، اما این مسئله ربطی به خاصیت تبیین‌گری مزیت‌های به‌کارگرفته‌شده موجود ندارد؛ به‌ویژه در وضعیت‌هایی که شرایط این مزیت‌ها برآورده شده باشند. ممکن است با در نظر گرفتن یک مزیت تبیین‌گر فرضیه‌ای ترجیح یابد و با لحاظ کردن دیگر مزیت‌های تبیین‌گر در کنار آن فرضیه دیگر؛ اما این اختلاف خاصیت تبیین‌گری را از مزیت‌ها سلب نمی‌کند و تنها این مسئله را پیش می‌نهد که چگونه مزیت‌ها را اولویت‌بندی کنیم. افزون‌براین، شاپایخ تبیین‌گر بودن یک مزیت را به دیگر مزیت‌های تبیین‌گر منوط می‌کند، اما توضیح نمی‌دهد که چگونه ممکن است یک مزیت تبیین‌گر به‌تنهایی فاقد خاصیت تبیین‌گری باشد و با لحاظ کردن دیگر مزیت‌های تبیین‌گر واجد آن شود.

درباره مثال دوم لینگ، شاپایخ معتقد است که علت مشترک وحدت‌بخش نیست و از این رو مثال بیان‌شده را نادرست می‌داند. پیشنهاد بحث علت مشترک را باید در اصل علت مشترک رایشنباخ (Reichenbach's common cause principle) (1956: 157-167) جست. طبق اصل یادشده، اگر برای دو شاهد E_1 و E_2 داشته باشیم $P(E_1 \& E_2) > P(E_1)P(E_2)$ ، E_1 و E_2 علتی مشترک مانند C دارند که شرط‌های زیر را برآورده می‌کند:

$$P(E_1 \& E_2 | C) = P(E_1 | C)P(E_2 | C)$$

$$P(E_1 \& E_2 | \sim C) > P(E_1 | \sim C)P(E_2 | \sim C)$$

$$P(E_1 | C) > P(E_1 | \sim C)$$

$$P(E_2 | C) > P(E_2 | \sim C)$$

این شرط‌ها به چنگال مرتبط‌کننده (conjunctive fork) مشهورند. می‌توانیم رویکرد رایشنباخ را، به پیروی از شورتز (Schurz 2008: 221-222)، مدل وحدت‌بخشی رایشنباخ (RU) بنامیم. اما شرط نخست چنگال مرتبط‌کننده، که شرط رایشنباخ (Reichenbach Condition) نامیده می‌شود، آشکارا ناقض بستگی مثبت شواهد درپرتو فرضیه تبیین‌گر (و در نتیجه، خلاف MCU و MYU) است. از این رو، مک‌گرو (2003: 563) و شاپایخ (2005: 605-6-7) علت مشترک را وحدت‌بخش نمی‌دانند.

اما استدلال شاپایخ و مک‌گرو محل تردید است، زیرا مشخص نیست که چرا باید شهود خود درباره وحدت‌بخشی RU را به دلیل ناتوانی MCU و M در فراگرفتن آن کنار بگذاریم. باین حال، جدا از نقدهای بیان‌شده، هر سه ملاک MYU، MCU و RU با مشکلی اساسی روبه‌رو هستند. چنان‌که مکونیس (Mackonis 2013: 984-985) نشان می‌دهد، این سه ملاک شمار انواع پدیده‌هایی را که یک فرضیه به آن‌ها وحدت می‌بخشد نادیده می‌گیرند و از این رو خلاف شهود عمل می‌کنند. بر مبنای این سه ملاک، وحدت‌بخشی همه فرضیه‌هایی که مستلزم شواهدند یک‌سان و برابر صفر است، حتی اگر یکی از آن‌ها در مقایسه با دیگری انواع بیشتری از پدیده‌ها را وحدت ببخشد. برای مثال، اگر H_1 و H_2 دو فرضیه از این دست باشند که اولی سه نوع پدیده و دومی هفت نوع پدیده را تبیین می‌کند، بر اساس MCU و MY، وحدت‌بخشی هر دوی آن‌ها صفر است، زیرا

$$P(E_1 \& E_2 \& E_3 | H_1) = P(E_1 | H_1) P(E_2 | H_1) P(E_3 | H_1) = 1$$

$$P(E_1 \& \dots \& E_7 | H_2) = P(E_1 | H_2) \times \dots \times P(E_7 | H_2) = 1$$

این نقد در مورد فرضیه‌هایی که مستلزم شواهد نیستند نیز می‌تواند صادق باشد. فرضیه‌هایی که میزان وحدت‌بخشی آن‌ها بر اساس MCU و MYU برابر است، اما شمار انواع پدیده‌هایی که تبیین می‌کنند متفاوت است در این دسته جای دارند. افزون‌بر این، علت‌های مشترکی که چنگال مرتبط‌کننده را برآورده می‌کنند، اما شمار متفاوتی از پدیده‌ها را وحدت می‌بخشد نیز از این گروه‌اند. بدین ترتیب، RU نیز با این مشکل روبه‌روست.

در مجموع، هر سه ملاک MYU، MCU و RU با این مشکل اساسی روبه‌رو هستند که شمار انواع پدیده‌هایی را که فرضیه‌ها وحدت می‌بخشد در سنجش میزان وحدت‌بخشی آن‌ها وارد نمی‌کنند. از این رو، هیچ‌یک از این ملاک‌ها نمی‌توانند ملاکی مناسب برای ارزیابی وحدت‌بخشی فرضیه‌های تبیین‌گر باشند.

۳.۴ رویکرد احتمالاتی به توان تبیینی

شاپاخ و اسپرنگر (2011) ادعا می‌کنند که ضابطه احتمالاتی ارائه شده از سوی ایشان، که آن را به اختصار SSE می‌نامیم، توان تبیینی فرضیه‌های تبیین‌گر را مشخص می‌کند. ضابطه بیان شده از این قرار است:

$$\frac{P(H|E) - P(H|\sim E)}{P(H|E) + P(H|\sim E)}$$

کروپی و تتوری (Tentori and Crupi 2007) ضابطه دیگری را برای سنجش توان تبیینی فرضیه‌ها ارائه داده‌اند. این ضابطه (CTE) چنین صورت‌بندی شده است:

$$\begin{cases} \frac{P(E|H) - P(E)}{1 - P(E)}, & \text{if } P(E|H) \geq P(E) \\ \frac{P(E|H) - P(E)}{P(E)}, & \text{if } P(E|H) < P(E) \end{cases}$$

نقد گلیمور، که در بخش ۴.۱ بیان کردیم، این دو ملاک را نیز هدف قرار داده است. اشکال این دو ملاک آن است که، اگر فرضیه تبیین‌گر صادق مستلزم شاهد (شواهد) خود باشد، توان تبیینی آن در چهارچوب SSE و CTE تعریف نشده خواهد بود؛ زیرا $P(H|\sim E) = \frac{P(H)P(\sim E)}{P(\sim E)}$ و $\frac{P(E|H) - P(E)}{1 - P(E)}$ به دلیل این که احتمال شاهد برابر یک است، تعریف نشده‌اند. افزون‌براین، به آسانی می‌توان نشان داد که نقد گلیمور دربارهٔ غیرواقعیتهای بودن FC در مورد SSE نیز وارد است.

علاوه بر نقدهای گلیمور، CTE مشکل دیگری دارد. در مقام ارزیابی فرضیه‌های رقیب، این ملاک در قالب ML ظاهر می‌شود و از این رو ایرادهای آن را به همراه دارد. برای نشان دادن این مطلب، وضعیت‌های متفاوتی را در نظر می‌گیریم، به گونه‌ای که یا هر دو فرضیه رقیب در قالب یکی از رابطه‌های بیان شده در CTE ارزیابی می‌شوند یا هر دوی آن‌ها از دو رابطه جداگانه CTE پیروی می‌کنند. برای حالت اول، فرض می‌کنیم دو فرضیه تبیین‌گر H_1 و H_2 داشته باشیم که $P(E|H_1) \geq P(E)$ و $P(E|H_2) \geq P(E)$. بدین ترتیب، طبق ETC، توان تبیینی H_1 در صورتی بیش‌تر از H_2 است که نامساوی زیر برقرار باشد:

$$\frac{P(E|H_1) - P(E)}{1 - P(E)} > \frac{P(E|H_2) - P(E)}{1 - P(E)}$$

نامساوی بالا معادل $P(E|H_1) \geq P(E|H_2)$ است و بدین ترتیب CTE چیزی بیش از ML نخواهد بود. بر همین قیاس، می توان نشان داد که، اگر $P(E|H_1) < P(E)$ و $P(E|H_2) < P(E)$ CTE باز به شکل ML ظاهر می شود و در نتیجه نارسایی های آن را خواهد داشت.

اکنون وضعیتی را در نظر می گیریم که هر یک از دو فرضیه رقیب از دو رابطه جداگانه CTE پیروی می کنند. برای مثال، فرض می کنیم H_1 و H_2 به گونه ای باشند که $P(E|H_1) \geq P(E)$ و $P(E|H_2) < P(E)$ در این صورت، توان تبیینی H_1 بیش تر از H_2 است، اگر

$$\frac{P(E|H_1) - P(E)}{1 - P(E)} > \frac{P(E|H_2) - P(E)}{P(E)}$$

بدین ترتیب خواهیم داشت:

$$P(E) \times (1 - P(E)) \times \frac{P(E|H_1) - P(E)}{1 - P(E)} > P(E) \times (1 - P(E)) \times \frac{P(E|H_2) - P(E)}{P(E)}$$

$$P(E) \times (P(E|H_1) - P(E)) > (1 - P(E)) \times (P(E|H_2) - P(E))$$

(I)

حال، با توجه به این که $0 \leq P(E|H_1) - P(E) \leq 1$ و $0 < P(E) \leq 1$ داریم:

$$P(E|H_1) - P(E) \geq P(E) \times (P(E|H_1) - P(E))$$

(II)

هم چنین، چون $-1 \leq P(E|H_2) - P(E) < 0$ و $0 < 1 - P(E) \leq 1$ داریم:

$$(1 - P(E)) \times (P(E|H_2) - P(E)) \geq P(E|H_2) - P(E)$$

(III)

از نامساوی های (I)، (II)، و (III) نتیجه می شود:

$$P(E|H_1) - P(E) > P(E|H_2) - P(E)$$

اما این نامساوی معادل $P(E|H_1) \geq P(E|H_2)$ است. بدین ترتیب، CTE هم چنان در قالب ML ظاهر می شود.

۵. نتیجه گیری

چنان که در آغاز بیان کردیم، هدف اصلی این نوشتار واکاوی ملاک های احتمالاتی مرتبط با IBE در مواجهه با ایراد و لئیر بود. می خواستیم بدانیم که، چنان چه ضابطه های احتمالاتی

ارائه‌شده برای ارزیابی فرضیه‌های تبیین‌گر ملاک انتخاب بهترین تبیین قرار گیرند، آیا این اطمینان وجود خواهد داشت که محتمل‌ترین تبیین به‌دست آید؟ بدین‌منظور، نخست ملاک‌های احتمالاتی مرتبط با IBE را در سه دسته ملاک‌های معطوف به قضیه بیز، ملاک‌های معطوف به نظریه تأیید، و ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر جای دادیم. در بخش دوم، ملاک‌های معطوف به قضیه بیز را بررسی کردیم. این واکاوی نشان داد که هیچ‌یک از ملاک‌های معطوف به قضیه بیز، به‌طور مشخص MPE و ML، نمی‌توانند بهترین تبیین را تحدید کنند. بخش سوم به ملاک‌های ارائه‌شده در چهارچوب نظریه تأیید اختصاص یافت. دیدیم که شرط ملاک تأیید به‌گونه‌ای است که تأیید بیش‌تر فرضیه تبیین‌گر لزوماً به‌منزله محتمل‌تر بودن آن نیست. در بخش چهارم، ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر را واکاوی کردیم. از میان ملاک‌های مربوط به انسجام، SC با فروکاسته شدن به ML مشکلات آن را در پی دارد؛ FC، GC، و WHC نمی‌توانند انسجام بسیاری از نظریه‌های علمی گذشته را مشخص کنند. افزون‌براین، FC غیرواقع‌بینانه است، WHC میزان انسجام همه نظریه‌هایی را که مستلزم شواهد خودند یک‌سان می‌داند، و GC در شرایطی که ملاک انتخاب بهترین تبیین قرار گیرد لزوماً محتمل‌ترین تبیین را به‌دست نمی‌دهد. در مورد ملاک‌های مربوط به وحدت‌بخشی، توضیح دادیم که دو ملاک MCU و MYU را می‌توان به یک‌دیگر فروکاست. باین‌حال، مثال نقض لینگ نشان می‌دهد که MYU شرط لازم وحدت‌بخشی نیست. جدا از این، MYU، MCU، و RU، هر سه، خلاف شهود عمل می‌کنند، زیرا وحدت‌بخشی همه نظریه‌هایی که مستلزم شواهد خودند طبق این ملاک‌ها صفر است؛ چه این نظریه‌ها دو نوع پدیده را تبیین کنند و چه ده نوع پدیده را. دو ملاک SSE و CTE که توان تبیینی نظریه‌ها را نشان می‌دهند در معرض نقدهای واردشده به ملاک انسجام قرار دارند. علاوه‌براین، در ارزیابی توان تبیینی نظریه‌ها، CTE به ML فروکاسته می‌شود و در نتیجه مشکلات آن را دارد. بنابراین، ملاک‌های احتمالاتی ارائه‌شده از پس تحدید بهترین تبیین (به‌گونه‌ای که محتمل‌ترین تبیین را به‌دست دهد) بر نمی‌آیند.

پی‌نوشت‌ها

۱. از میان پرکاربردترین مزیت‌های تبیین‌گر می‌توان انسجام (coherence)، سادگی (simplicity)، وحدت‌بخشی (unification)، عدم اصلاح موضعی (non-ad hocness)، باروری (fertility)، و ژرفا (depth) را نام برد. برای آگاهی بیش‌تر از این ملاک‌ها، بنگرید به اعتمادالاسلامی بختیاری و موسوی کریمی ۱۳۹۴.

۲. Voltaire's objection. در نمایش نامه کاندید، اثر ولتر، شخصیتی به نام دکتر پنگلوس (Pangloss) حضور دارد که طرفدار سرسخت نظریه بهترین جهان ممکن لایب‌نیتس است. ولتر او را به تمسخر می‌گیرد. نام‌گذاری لیتون به این داستان اشاره می‌کند.
۳. این تقسیم‌بندی توسیع تقسیم‌بندی گلس (2007, 2012) است. او ملاک‌های احتمالاتی را در سه دسته رویکردهای مستقیماً مبتنی بر قضیه بیز (approaches based directly on Bayes' theorem)، رویکردهای مبتنی بر نظریه تأیید (approaches based on confirmation theory)، و رویکردهای مبتنی بر انسجام (approaches based on coherence) برشمرده است. در این جا، ضمن مرور و بررسی دسته نخست و توسیع دسته دوم به ملاک‌های تأییدی که در دامنه ارزیابی گلس جای نگرفته‌اند، در دسته سوم، علاوه بر انسجام، ملاک‌های معطوف به مزیت‌های تبیین‌گر و رویکردهای احتمالاتی به وحدت‌بخشی و توان تبیینی را واکاوی می‌کنیم.
۴. روشن است که، در این نوشتار، IBE در مقام داوری (context of justification) واکاوی می‌شود. باین حال، ایفای نقش IBE در مقام گردآوری (context of discovery) یکی از مزیت‌های این شیوه استدلال به‌شمار می‌آید. برای آگاهی بیش‌تر، بنگرید به Lipton 2004: 67, 82-83.
۵. شیوه‌هایی که پرل (Pearl 1988) و شیمونی (Shimony 1994) در پژوهش‌های خود پیش‌گرفته‌اند دو نمونه از این دست به‌شمار می‌آیند.
۶. ایلس و فیتلسون (Eells and Fitelson 2002) دسته‌بندی مناسبی از نظریه‌پردازان و مدافعان ملاک‌های d , s , r , t , و l ارائه داده‌اند. براین اساس، از کسانی که از ملاک d دفاع کرده‌اند یا آن را به‌کار گرفته‌اند، می‌توان ایلس (Eells 1982)، گیلیز (Gillies 1986)، ایرمن (Earman 1992)، جفری (Jeffrey 1992)، رزن کرانتز (Rosenkrantz 1994) را نام برد. ملاک s را کریستینسن (Christensen 1999) و جویس (Joyce 1999) حمایت کرده یا به‌کار گرفته‌اند. ملاک r را کینز (Keynes 1921)، مکی (Mackie 1969)، هورویچ (Horwich 1982)، میلن (Milne 1996; Milne 1995)، ایشلسینجر (Schlesinger 1995)، و پلارد (Pollard 1999) حمایت کرده یا به‌کار گرفته‌اند. ملاک t به کارنپ (Carnap 1962) مربوط می‌شود. ملاک l را کمنی و اُپنهایم (Kemeny and Oppenheim 1952)، گود (Good 1984)، هکرمن (Heckerman 1988)، پرل (Pearl 1988)، شیم (Schum 1994)، و فیتلسون (Fitelson 2001 a; Fitelson 2001 b) حمایت کرده یا به‌کار گرفته‌اند. ملاک ld در دسته‌بندی فیتلسون جای ندارد و همان‌گونه که زالابارادو (Zalabrado 2009: 631, fn. 3) بیان می‌کند، حامیان بسیار معدودی مانند نوزیک (Nozick 1981) دارد. ملاک cf در هیچ‌یک از تقسیم‌بندی‌های فیتلسون و زالابارادو بیان نشده است. این ملاک از ملاک‌های اخیر است که برای تأیید ارائه شده‌اند و کروپی و دیگران (Crupi et al. 2007) و نیز کروپی و تتوری (Crupi and Tentori 2013) از آن حمایت کرده‌اند.
۷. یادآوری می‌شود که، طبق یکی از اصل‌های موضوع احتمال، داریم: $P(A|B)=P(A\&B)/P(B)$.

۸. تاکنون هیچ ضابطه احتمالاتی، آن‌گونه که برای انسجام، وحدت‌بخشی، و توان تبیینی بیان خواهیم کرد، برای سادگی ارائه نشده است. گذشته‌ازاین، «برای این که شخص فرضیه‌های ساده‌تر را محتمل‌تر از فرضیه‌های پیچیده بداند، باید سادگی کل جهان را محتمل‌تر از پیچیده بودن کل آن بداند» (Swinburne 1997: 43). اما دلیلی برای این پیش‌فرض هستی‌شناختی نداریم. ممکن است برخی همین را درباره وحدت‌بخشی جاری بدانند. باین‌حال، به‌نظر می‌رسد این مطلب درمورد سادگی وضوح بیش‌تری دارد.
۹. مرؤلد نمونه‌هایی از تاریخ علم می‌آورد که مؤید توان‌مندی ملاک اوست. برای مثال، ملاک وحدت‌بخشی مرؤلد ترجیح هیئت خورشیدمرکزی بر هیئت زمین‌مرکزی و نیز استنتاج قانون عکس مجذور (گرائش) از جانب نیوتون را تبیین می‌کند.
۱۰. لوپوس آریماتوز سیستمیک (systemic lupus erythematosus) نوعی بیماری خودایمنی (autoimmune disease) است که در آن سیستم دفاعی بدن ارگان‌ها و بافت‌های پیوندی خود را هدف قرار می‌دهد و به آن‌ها آسیب می‌رساند.
۱۱. پلوریتیس (pleuritis) التهاب و تحریک غشای نازک دولایه‌ای موسوم به پرده جنب (pleura) است که سطح ریه‌ها و قفسه سینه را می‌پوشاند.
۱۲. کهیر پروانه‌ای (malar rash; butterfly rash) ظاهر شدن لکه‌ها و جوش‌های سرخ روی پوست بینی و گونه‌هاست، به‌نحوی که شکلی مانند پروانه در صورت نقش می‌بندد.

کتاب‌نامه

- اعتمادالاسلامی بختیاری، سیدمحمد مهدی و میرسعید موسوی کریمی (۱۳۹۴)، «ارتباط مزیت‌های تبیین‌گر با یک‌دیگر و محدودیت "ایراد هانگر فورده"، ذهن، ۶۳.
- Carnap, R. (1962), *Logical Foundations of Probability*, 2nd edition, Chicago: University of Chicago Press.
- Chajewska, U. and J. Y. Halpern (1997), "Defining Explanation in Probabilistic Systems", in: *Proceedings of the 13th Conference on Uncertainty in AI*.
- Christensen, D. (1999), "Measuring Confirmation", *Journal of Philosophy*, vol. 96, no. 9.
- Crupi, V., K. Tentori, and M. Gonzalez (2007), "on Bayesian Measures of Evidential Support: Theoretical and Empirical Issues", *Philosophy of Science*, vol. 74, no. 2.
- Crupi, V. and K. Tentori (2012), "a Second Look at the Logic of Explanatory Power (with Two Novel Representation Theorems)", *Philosophy of Science*, vol. 79, No. 3.
- Crupi, V. and K. Tentori (2013), "Confirmation as Partial Entailment: a Representation Theorem in Inductive Logic", *Journal of Applied Logic*, vol. 11, no. 4.

- Earman, J. (1992), *Bayes or Bust: a Critical Examination of Bayesian Confirmation Theory*, Cambridge: MIT Press.
- Eells, E. (1982), *Rational Decision and Causality*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eells, E. and B. Fitelson (2002), "Symmetries and Asymmetries in Evidential Support", *Philosophical Studies*, vol. 107, no. 2.
- Fitelson, B. (2001 a), "A Bayesian Account of Independent Evidence with Applications", *Philosophy of Science*, vol. 68, no. 3.
- Fitelson, B. (2001 b), *Studies in Bayesian Confirmation Theory*. Ph.D. thesis, University of Wisconsin, Madison.
- Fitelson, B. (2003), "A Probabilistic Theory of Coherence", *Analysis*, vol. 63, no. 3.
- Gillies, D. (1986), "in Defense of the Popper-Miller Argument", *Philosophy of Science*, vol. 53, no. 1.
- Glass, D. H. (2002), "Coherence, Explanation, and Bayesian Networks", in: *Artificial Intelligence and Cognitive Science*, M. O'Neill, R. Sutcliffe, C. Ryan, M. Eaton, and N.J. L. Griffith (eds.), New York: Springer-Verlag.
- Glass, D. H. (2007), "Coherence Measures and Inference to the Best Explanation", *Synthese*, vol. 157, no. 3.
- Glass, D. H. (2012), "Inference to the Best Explanation: Does It Track Truth?", *Synthese*, vol. 185, no. 3.
- Glymour, C. (2015), "Probability and the Explanatory Virtues", *British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 66, no. 3.
- Good, I. (1984), "the Best Explicatum for Weight of Evidence", *Journal of Statistical Computation and Simulation*, vol. 19, no. 4.
- Heckerman, D. (1988), "an Axiomatic Framework for Belief Updates", in: *Uncertainty in Artificial Intelligence*, L. Kanal and J. Lemmer (eds.), New York: Elsevier Science Publishers.
- Hitchcock, C. (2007), "the Lovely and the Probable", *Philosophy and Phenomenological Research*, vol. 74, no. 2.
- Horwich, P. (1982), *Probability and Evidence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jeffrey, R. (1992), *Probability and the Art of Judgment*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Joyce, J. (1999), *the Foundations of Causal Decision Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kemeny, J. and P. Oppenheim (1952), "Degrees of Factual Support", *Philosophy of Science*, vol. 19, no. 2.
- Keynes, J. (1921), *a Treatise on Probability*, London: Macmillan.
- Lange, M. (2004), "Bayesianism and Unification: a Reply to Wayne Myrvold", *Philosophy of Science*, vol. 71, no. 2.

- Lipton, P. (2001), "Is Explanation a Guide to Inference? a Reply to Wesley C. Salmon", in: *Explanation: Theoretical Approaches and Applications*, G. Hon and S. S. Rakover (eds.), Dordrecht: Kluwer.
- Lipton, P. (2004), *Inference to the Best Explanation*, London: Routledge.
- Mackie, J. (1969), "the Relevance Criterion of Confirmation", *the British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 20, no. 1.
- Mackonis, A. (2013), "Inference to the Best Explanation, Coherence and Other Explanatory Virtues", *Synthese*, vol. 190, no. 6.
- McGrew, T. (2003), "Confirmation, Heuristics, and Explanatory Reasoning", *the British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 54, no. 4.
- Milne, P. (1995), "a Bayesian Defence of Popperian Science?", *Analysis*, vol. 55, no. 3.
- Milne, P. (1996), "Log $[P(h/eb)/P(h/b)]$ is the One True Measure of Confirmation", *Philosophy of Science*, vol. 63, no. 1.
- Myrvold, W. C. (2003), "a Bayesian Account of the Virtue of Unification", *Philosophy of Science*, vol. 70, no. 2.
- Nozick, R. (1981), *Philosophical Explanations*, Cambridge: Harvard University Press.
- Pearl, J. (1988), *Probabilistic Reasoning in Intelligent Systems*, San Mateo: Morgan Kaufman.
- Pollard, S. (1999), "Milne's Measure of Confirmation", *Analysis*, vol. 59, no. 4.
- Psillos, S. (2002), "Simply the Best: A Case for Abduction", in: *Computational Logic: Logic Programming and Beyond*, A. C. Kakas and F. Sadri (eds.), Berlin-Heidelberg: Springer, part of *Lecture Notes in Computer Science*, vol. 2408.
- Reichenbach, H. (1956), *the Direction of Time*, Los Angeles, CA: University of California Press.
- Rosenkrantz, R. (1994), "Bayesian Confirmation: Paradise Regained", *the British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 71, no. 4.
- Shimony, S. (1994), "Finding Maps for Belief Networks Is NP-hard", *Artificial Intelligence*, vol. 68, issue 2.
- Schlesinger, G. (1995), "Measuring Degrees of Confirmation", *Analysis*, vol. 55, no. 3.
- Schum, D. (1994), *the Evidential Foundations of Probabilistic Reasoning*, New York: John Wiley and Sons.
- Schupbach, J. N. (2005), "On a Bayesian Analysis of the Virtue of Unification", *Philosophy of Science*, vol. 72, no. 4.
- Schupbach, J. and J. Sprenger (2011), "the Logic of Explanatory Power", *Philosophy of Science*, vol. 78, no. 1.
- Schurz, G. (2008), "Patterns of Abduction", *Synthese*, vol. 164, no. 2.
- Shogenji, T. (1999), "Is Coherence Truth Conducive?", *Analysis*, vol. 59, no. 264.
- Swinburne, R. (1997), *Simplicity as Evidence of Truth*, the Aquinas Lecture, Milwaukee: Marquette University Press.
- Van Fraassen, B. C. (1980), *the Scientific Image*, Oxford: Oxford University Press.
- Walker, D. (2012), "a Kuhnian Defence of Inference to the Best Explanation", *Studies in History and Philosophy of Science*, vol. 43, no. 1.

Wheeler, G. (2009), "Focused Correlation and Confirmation", *the British Journal for the Philosophy of Science*, vol. 60, no.1.

Zalabardo, J. (2009), "an Argument for the Likelihood-ratio Measure of Confirmation", *Analysis*, vol. 69, issue 4.